

У певний момент Ю. Косач не втримався від того, щоб дуже вже «детально» актуалізувати свій твір. Можна ще зрозуміти згадку автором в романі «Рубікон Хмельницького» своїх імовірних предків – братів Косачів [3, с. 220], які нібито були сподвижниками майбутнього гетьмана. Але є в романі ще й незрозумілі натяки на потребу і можливість союзницьких взаємин в XVII ст. козацької України з Німеччиною, яка швидко перетвориться з багатьох дрібних держав у єдину потужну [3, с. 217-218 та ін.]. «Неісторичність» таких натяків посилюється твердженням, що козаки мали би допомогти у боротьбі зі шведами, з якими насправді Хмельницький постійно шукав спілки. Зрозуміти їх можна лише тим, що твір Ю. Косача писався протягом 1941/42 років, і з якихось міркувань письменник вирішив підлестити німцям, попри те, що українство на той момент уже не вважало гітлерівців імовірними союзниками в боротьбі за незалежність власної держави. Цей побіжний аспект роману «Рубікон Хмельницького», проте, може дати додаткові факти щодо вміння «виходити на співпрацю» з тими, хто політично чи фінансово перебуває на вершині, зокрема щодо його співпраці з СРСР після Другої світової війни.

Порівняння двох романів, яке закладене вже у назві статті й проходить через весь її текст, нібито повинно передбачати, що котромусь із них треба віддати пальму першості, бо ж він мав би точніше відтворити епоху, її матеріальний і духовний рівень культури, ментальність, відзначатися захоплюючим сюжетом, високим рівнем художності тощо. Зі сказаного раніше мало би випливати, що за цими параметрами «Козаки в Московії» переважають «Рубікон Хмельницького». Однак не варто поспішати з такими висновками. По-перше, рівень художності й довершеності сюжетобудови, правдивості (історичної та художньої) відтворення подій повинен визначати для себе кожен читач окремо. По-друге, твори Ю. Липи і Ю. Косача є зразками двох різних модифікацій історичного роману, кожна з яких позначена своєрідністю, неповторністю і певним рівнем художньої довершеності. Більше того, такі два різні романи про одну історичну постать та історичну добу, зі спорідненими тенденціями, але відмінними формальними структурами свідчать про багатство і розвиток української прози в міжвоєнне двадцятиріччя й обидва заслуговують на читацьку увагу.

Список використаних джерел

1. Грабович Г. Шевченко як міфотворець: Семантика символів у творчості поета / Григорій Грабович. – К.: Радянський письменник, 1991. – 212 с.
2. Гуржій О. Про Юрія Косача та його роман / О.І. Гуржій // Косач Ю. Рубікон Хмельницького / Юрій Косач. – К.: Україна, 2001. – С. 5-10.
3. Косач Ю. Рубікон Хмельницького / Юрій Косач. – К.: Україна, 2001. – 254 с.
4. Косач Ю. Слово від автора // Косач Ю. Рубікон Хмельницького / Юрій Косач. – К.: Україна, 2001. – С. 11-14.
5. Липа Ю. Твори: В 10 т. – Т. 3: Проза: Козаки в Московії / Юрій Липа. – Львів: Каменяр, 2009. – 279 с.
6. Смолій В. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.) / Валерій Смолій, Валерій Степанков. – К.: ВД «Кнево-Могилянська академія», 2009. – 447 с.

The article deals with the comparison of genealogical features of two historical novels - Y. Lypa's «Cossacks in Muscovy» and Y. Cosach's «Rubicon of Khmelnytskyi»: recreation of historical epoch, artistic transformation of historical information, actualization of the past (the «output on contemporaneity»), creation of own historiography etc.

Key words: historiography, historical novel, actualization, artistic transformation

УДК 883-1 ЛИПА

Кучеренко С.В.

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ОБРАЗ ОДЕСИ ОЧИМА РОМКА ГРИНЕВА (ЗА ОДНОЙМЕННОЮ НОВЕЛОЮ Ю. ЛИПИ)

У статті засобами описання, порівняння, аналізу і синтезу досліджуються образи Одеси, створені Ю.Липою у творі «Гринів». Зроблено висновок про цілісність образу міста і мінливість його проявів. Запропоновано продовжувати дослідження одеської тематики на наступних конференціях.

Ключові слова: образ міста, складові образу, цілісність образу.

Липознавець О.Янчук, характеризує одеський період в житті і творчості Ю.Липи, зазначив, що «цей емігрант-вигнанець часто подумки блукав вулицями рідної Одеси, торкався хвиль Чорного моря і присвятив цьому українському берегові левову частку свого творчого доробку» [1, с.67]. Одеса була оспівана ним в однойменному вірші та оповіданнях «Петька Клин, нальотчик», «Галичани над морем», «Моренко», «Гринів» [2].

На І Липівських читаннях дослідниця Н.Космакова [3] звернулася до одеських мотивів у новелі «Гринів». Вона визначила узагальнений портрет Одеси, створений Ю.Липою. Місто, розташоване на березі моря, стало подібним до збуреного громадянською війною людського моря з островами влади. Головний герой теж переймає цей образ.

У розвідці також йдеться про енергетику міста, яку Гринів вбирає через споглядання його величних будівель та пам'ятників і в спілкуванні з людьми. Дослідниця зазначила, що змальовуючи Одесу і одеситів, Ю.Липа показав притаманну їм жагу життя, яка передалася Гриневу. В Одесі він пізнав кохання, і в Одесі ж він зустрів свою смерть.

Отже, за Н.Космаковою можемо окреслити образи Одеси як міста, де вирує людське море, збурене війною; міста, яке дарує велике кохання, і міста, яке несе страдницьку смерть.

Маючи намір продовжити розробку одеської теми у творчості Ю.Липи взагалі, а у зазначеному творі зокрема, ми спробуємо поглибити окреслений образ засобами описання, порівняння, аналізу і синтезу.

Спочатку розглянемо природний образ Одеси – «міста біля моря», який ускладнюється суспільним – «людського моря в місті». У тексті море, місто, люди і герої є нероздільними. На підтвердження цього нижче наведено уривки, які ілюструють використання автором символіки моря для створення цих образів. Ю.Липа уважно придивляється до Одеси очима старшини Гайдамацького полку галичанина Ромка Гринева.

Вже у перших враженнях Гринева від Одеси, що блукав містом і слухав, з'являється «*море* голів, що заливали цілу виасфальтовану площу між клубом і коринфською колонадою ратуші». Це він з вікна спостерігав мітинг на бульварі. «Над тим живим *морем* довкола, як шпаки із шпаківень, стирчали малі фігурки промовців. Стирчали з вікон грецького храму-ратуші, з якогось кучерявого пам'ятника, з балкону палацу англійського клубу... Десь під цим бульваром внизу був порт із сьома молами і *море*, вічно свіже, тремтливие і жорстоке» [4, с.231]. Зазначимо принагідно, що досить легко упізнається місце події.

Одеса дивувала Гринева: «Місто було все дивніше: воно розділилося на острови. Був середній острів адміністративної влади, острів непотрібних панів у непотрібних мундирах і дуже здивованих пань, що боялися ходити до кав'ярень. А потім були острови передмість, і острови бандитів, і острови влад» [4, с.235].

Також є порівняння Одеси з озером, над яким зіткнулися ворожі вітри: «Над містом, як над озером, повним крутежів і вирів, усе сильніше віяли два супротивні вітри, усе сильніше підводились хвилі, готові до ударень» [4, с.236]. Йдеться про часи воєнного протистояння різних сил, що мали претензії на владу як в Україні, так і в Одесі.

Ромко пізнавав Одесу за допомогою її жінок. Вони, «як надморські урвища», відкривали йому «препишне життя півдня». Часом йому здавалося, що «жінки як острови... виринають одна по одній перед ним, *мореплавцем*. Розвітають привітом до нього і знов зникають... серед біжучого, рухомого *моря*» [4, с.257].

Море присутнє у всіх діях і в самому Гриневі. За короткий час море опанувало його, ввійшло в його кров. Його тягнуло до моря кожної вільної хвилини. Він «упивався *морем*, як новим відчуттям світу». Дивився на море перед боєм: «осінне розгойдане на всі боки, зломлене в тисячі запінених хвиль, замкнене хмурим, чавунним обрієм, – немилосердне» [4, с.237]. Кинув погляд на море під час бою. Воно «було темне, майже чорне в своїй синьості». Вбитий гайдамака, що лежав поруч, теж дивився на море мертвими очима. «Куля забила його несподівано, і він ще затискав у мертвих руках рушницю... це було, як варта *над морем*» [4, с.247-48].

Під час прогулянки морем розглядав Одесу здалека: «зник з очей козацький Пересип із рештками фортеці XVIII віку. Ледве було видно найбільші в Європі мармурові сходи з порту до Приморського бульвару, зникали вже і моли, доки, естакада й нафтоводи самого порту. Почалися червоноскели, зазеленені береги Ланжерону, Аркадії і Фонтанів, де понижче білих вілл, при самій воді, ліпилися жовті рибацькі землянки, подібні до ластівчиних гнізд» [4, с.258-259].

Зачарувала його Одеса перед світанком: «Місто було ціле червоне від проміння. І раптом заблищало тисячами вогнів, – це бляхи і шиби відбили в собі світло сонця. «Як самоцвіти, як найбільше багатство – подумав зачарований Гринів...» Через хвилину, коли гра світла зблідла, місто стало виразне і просте: «Димки вилися над димарями фабрик, над залізницями, портом; червоні алеї електричних потягів мчали алеями Фонтанів; здавалось, видно було на спусках сірі низки бендгогів. Повітря над містом, здавалось, злегка курилось і тремтіло, як над чашею з гарячим вином» [4, с. 260].

Коли Гринів після морських мандрівок сховався на берег, «місто здавалось йому бездонне і хитке. Насмішкувати різноголосі південноукраїнські юрби перекочувалися через місто, як морські валуни, і вітер нетерпеливості свистів з-поза камінних озій, як з-поза скель». [4, с.262].

По всій Україні наростала буря громадянської війни. Гринева здавалось, що в такому морі він почувається добре. «В низькій столітній касарні, коло Грецької вулиці, він утвердився, як у форті. Або як капітан із залогою на доброму кораблі. Утвердився і ждав бурі. Плив» [4, с.263].

Морем і кораблем бачить себе Гринів у передсмертнім сні-видінні після допиту. Сниться йому, «що золотий корабель, великий корабель на всіх вітрилах, блискучий і променистий, врізається і розпахує темне, неспокійне *море*. І пливе, і вертає направо і наліво два великі чорні вали. Золотим вливом розтинає темнь *моря*. І *море* те живе, і він є тим *морем*, і золотий корабель – то теж він, і не знати, як то діється, але ось пливе золотий корабель вже понад *море*, і вже внизу швидко, швидко гине темнь, а вгорі – сонце...» [4, с.281].

Використання Ю.Липою символіки моря для створення образу Одеси і головного героя ймовірно пов'язане з такими характеристиками моря як краса (життя) і стихія (смерть), а між ними – людина у боротьбі зі стихією за життя.

Міркування автора про стосунки людини з морем передають настрої невизначеності від постійного перебування головного героя та інших учасників подій на межі життя і смерті: «*Море* – це був простір без видимих границь і видимих перепон, не раз лагідний і відкритий для всіх, навіть найслабших, а проте небезпечний. Під ногами людини тут завжди була прірва і знищення. Плоскі хвилі нагадував про смерть. І відразу, і зрозуміло, і просто смерть розкривалась перед тим, хто не знав хоч би про те, як просуватись цією блискучою, живою долонею стихій».

Сподівання на те, що вдасться вижити в хаосі воєнної стихії передане так: «Від небезпеки можна було вислизнути владним умінням, надлюдським зусиллям, – і потім весільна радість опанувала людину, – чесна була і боротьба, і

перемога. Перемога тут завжди була заслужена: людина в обличчі стихії ставала також стихією, – і відважна, і мовчазлива, і підзорлива, й відкрита, і передбачлива й нападлива, і покорена найбільшій дисципліні, й вільна... Була між Богом і *морем*» [4, с.281].

У тексті оповідання Ю.Липа точно передав географію Одеси, її вулиці, пам'ятники, будівлі, фабрики, церкви, знакові топоси. Автор проводить читача містом поруч з Гриневом, особливо йому це вдається, коли читач – одесит і впізнає знайомі місця, адже Ю.Липа теж був одеситом. Але дивитися на місто і сприймати його він пропонує очима, серцем і розумом Ромка Гринева. Для нього це місто незнайоме, зовсім несхоже на його Галичину, – часом незадоволене і зацікавлене, часом зверхнє і байдуже, часом злякане і вороже. Нижче наведено декілька уривків, які це ілюструють.

«Пішли коло Чубаївки, Середньофонтанською дорогою... Широке каламутне шосе просто вистрелилось під каламутним небом... Минули без пригод летунський майдан, цвинтарі, Косівську вулицю. Аж ось понад вулицею виросла горбата гора Чумка з водотягом і водоймами. За Чумкою було вже справжнє місто... Зближались до трамвайних майстерень. Тут могли бути перші сутички...» [4, с.237].

Місто «будилося незадоволено і ліниво» від пострілів. «Будилось і дивилось на нього тисячами вікон, груддям зметувалось над високим камінням, як гребля, як затрим. Почали частіш траплятись прохожалі: дивились більш цікаві, як злякані. З вікон теж споглядали на них... Щось насмішкувате було в цих великих жовтих домах, що між ними він проводив своїх хлопців до бою. «До бою! – це слово, здавалось йому не мало змісту тут серед вулиць і спокійних людей» [4, с.238].

Яскравим є враження Гринева від одеського Привозу. «Ось із-за рогу показала Привозна площа, і Гринів не повірив своїм очам: коло яток і рундуків ішов торг, продавали і купували люди, мов би для них не було нічого дивного в недалекому роїнні і клубініні вистрелів. Ціла довга площа чорніла від людей» [4, с.238]. «Там на базарі, на блясі і досках яток, лежать гори великих, синюватих оселедців-буркунів, зеленявих шук, поблискують рожеві, товсті кусні розрубаних паламид, вищатяться тераси пласких камбалок, стоять миски рожевих бабунь, стоять кошики з червоними криветками, з мідіями». [4, с.239]. «Тим часом поміж перекупок у жовтих і червоних хустках ходять в'юнкі продавці краденого, дезертири-жовніри вештаються з зеленявими бутлями ганджі на продаж, тонко вигукують вуличні картярі, грачі в три карти, і продавці фальшивих грошей, і продавці гарячих сластьон, і ще якісь безклопітні, безжурні» [4, с.239].

Коли почалася стрілянина, вухо Гринева почуло «тупотіння сотень ніг в утечі». Це втікав базар від бомб і від вояків: «падали перекинені столи і рундуки... розбризувались слизькі риб'ячі тіла під ноги збожеволілим перекупкам... утікали продавці... утікали картярі, злодії, ополченці, скиглячи від страху. Нікого вибухом не забило, але страх здмухнув їх, страх безмилосердний і раптовий» [4, с.239]. Гринів провадив свій відділ спорожнілим майданом.

У тексті також згадується Молдаванка, «клуб на Портофранковській», «большевицький штаб на Торговій», Оперний театр, залізничний вокзал, «пам'ятник Дюка», Соборна площа, Воронцовський палац, Пересип, фабрики «Попова, Анатра й Ропита», Люстдорф, Другий християнський цвинтар, береги Ланжерону, Аркадії і Фонтанів, Приморський бульвар, Рішельєвська вулиця, «що прорізувала ціле місто й западалась між палацами в урвище над морем», Арнаутська, Грецька, Преображенська, «вулиця адмірала Дерібаса».

«Вулиці були розгублені, побожеволілі, і чоботи жовнірів хрустіли, давлячи скалки шиб розбитих вуличних ліхтарень. Не всі перехожі крились попід стінами, сміливіші перебігали на другий бік вулиці... Мало хто з них падав, – більшість перебігала і сміялась. В деяких крамницях з вітрин біліли здивовані, безрадні обличчя їх власників, що не могли вернутись додому... Гринів ненавидів і це місто і безглузду боротьбу насліпо...» [4, с.246].

Одеса постає у маренні пораненого Гринева, де відлуння подій зібралося в хворобливий колаж: «Ціле місто пролітало в його мозку з весільними піснями, мертвий гайдамака з-під пам'ятника Рішельє вставав і ріс над морем, не спускаючи з кораблів свого немилотливого погляду. Потім стіни й мури міста почали колихатися, ламатися на руїни, на бреші, вирви й прогалини, розсипуватись на згарища. А на згарищах ставала постать із набруньковатим пристрасно лицем, у кольорових вогнях, звинна, прегарна постать із жіночим зухвалим лицем. І кричала: «Це ж я, це ж я! Твоє вояцьке щастя!» [4, с.252]

Після одужання, коли Гринів вийшов уперше на вулицю, Одеса була схожа на красуню під час карнавалу: «був квітень, цвіли каштани і невмочним водоспадом перлився людський гамір». Він «пив очима і жіночі усміхи... і несамовиту яскравість південних квітів довкола віл, і білу стрункість мармурових башток та ганків, і надзвичайну, запашну теплоту вітру...» [4, с.253]

Піддавшись загальному настрою, Гринів пірнув у «владну і м'яку» течію: «місто жило, мов востаннє, мов наосліп. Це був рух, погоня за насолодою понад усі перепони. Більшість людей жила на роздоріжжі епох: не в'язала їх ніяка державність, ані мораль, ані клопоти й передбачення – усе плинуло потоком уживання життя, заперечення, може, вже недалеких голоду, епідемії, облоги і зливи заліза. Жити! – дзвеніло місто. Жити! – відповідала йому кров Гринева» [4, с.253].

Цей майстерно змальований Ю.Липою образ Одеси стверджує життя попри хронічну війну в місті, до якої вже звикли, як до хронічної хвороби, яка поки що не є смертельною, або смертельна не для всіх.

Одеса виявилася мінливою, різнобарвною, строкатою і багатоманітною: «Барв надавали інші народи, особливо на передмістях. Були передмістя, як Чубаївка, чисто українські, а були й інші. З опущеними жалюзіями і з укритими

звичайними. На Фонтанах були низки віл французів, на Молдаванці – вулиці, заселені тільки греками або кримськими татарами. Болгари провадили городництво, коло хліборобів, нащадків запорожців, в Усатовім і Нерубайським сусідували німці-виноградарі. Рибалки-українці ловили на гаки скумбрію-баламута, а портова «боса команда» – молдавани купували її смажену на соняшниковій олії в жидівських трактиєрнях». Але в усій цій різноманітності була єдність: «в кожному з цих людей був Південь із своїм щирим лінивством і вибуховою енергією мужеської відваги й жіночої солодкості» [4, с.254]

Хоч у місті лунало багато мов – «він чув у своїх блуканнях французьку, грецьку, болгарську, італійську, англійську, найчастіш, однак, тут говорили одеським жаргоном, мішаниною українських, італійських, грецьких і російських слів з українською складнею», Гринів легко порозумівся, вивчивши мову гарного настрою та веселощів – «найзрозумілішим для всіх словом була квітка в петлиці маринарки». І тому на рогах і здовж більших вулиць сиділи із снопами квітів квітярки. Вони сиділи спокійно, навіть тоді, коли лунали вистріли бандитів чи буєсників. Адже ж і бандити не могли б обійтись без гвоздика в бутонерці» [4, с.253]

Сприйняття Гриневим осінньої Одеси 1918 року далеке від її військового стану. Як тільки настало нетривке затишшя, місто із нетерпінням та задоволенням продовжило своє звичне життя: «Осінь 1918 року була гарна в Одесі і тепла, як літо. На рогах вулиць у бляшаних печах пекли фісташки й солодкі каштани з Криму. Повно було столів із осінніми пишними айстрами, циніями й півоніями. Вищились кошики з виноградом, айвою, морелями, жерделями й шапталюю. Фелюки й баркаси вивозили до порту перекопські подовгасті кавуни, дині з Кубанщини, помаранчі з Кавказу. З відкритих вуличних кав'ярень плинули тужливі звуки скрипок, а до них відзивалися з передмість гітари й гармонії». [4, с.265]

І ще про звуки нічної Одеси: «Цілими ночами жевріли в п'їтьмі вогнем і галасом вікна й двері кількадесяти кабаретів міста, цілими ночами дзвеніли м'яко гітари по садах передмість і по-котячому перегукувались мандоліни серед білого цвіту акацій» [4, с.256] Гринів поступово пізнавав Південь в його напруженні, в пристрастях і в насолоді.

Про Південь говорили йому «статуї мармурових богинь у ратуші, і герцог Рішельє в римській тозі вгорі над портом, і кам'яні скитські баби в степах довкола, і колони грецьких, венеціанських і флорентійських будівель» [4, с.256].

Культурна Одеса проглядає крізь перелік місць, де бував Гринів з коханою жінкою: «Були на малярських виставках, де сипались лавини не опанованих кольорів, слухали в літературних льохах іржання блідих футуристичних поетів з дерев'яними ложками в бутонерці, були в будках на передмістях, де гуділи шарманки і викривлялись та гугнявили комедіанти... Одного вечора сиділи поплич у цирку Малевича і слідували блискучими очима за гнучкими тілами еквілібристів і гімназистів...» [4, с.269].

Насамкінець, про незвичайний образ Одеси – «Одеси української», що її створили українці такі, як Ромко Гринів. «Я думала досі, що Україна – то мрія. Але ви – українець-людина» - зізналася йому кохана.

І Одеса змінила своє ставлення до гайдамаків, це було вже інше місто: «Тепер він і його вояки не були самотні: місто кохало їх. Хоч бій на вулицях тривав п'ять днів, сотня Гринєва не мала недостачі в їжі. Населення Одеси, саме голодне, виносило їм їсти. В брамах, де відпочивали бійці, стояли черги людей з куснями хліба, м'яса, з гарячою водою». [4, с.272]

«Одеса – наша! – гукнув Гринів, побачивши, як велетенський український прапор виповз і утвердився на щоглі палацу одеського магістрату. Ніколи Одеса не була більш українська. Українські варті разом із жидівськими формациями берегли порядок... І раділа вулиця, – прийшла справжня влада. Вздибила і осідлала мільйонове місто, поклеплюючи його приязно, як верхового коня.» [4, с.272] Та прийшов наказ із Києва – залишити Одесу.

«Найгірше було самохїть відступати по перемозі, окупуватися і вагонуватися довкола Одеси. Найгірше було дивитися, як поволі напливають і занечищують місто кольорові куртки кольорових військ, погони російських формаций, як розцвітають спекуляція, злочинство, погроми». [4, с.273]

Схопили його денікінці на згарищах передмістя Балагани, непритомного повезли Дальницькою вулицею у штаб на допит і тортури, на смерть. «Прощай, місто, місто боїв і щастя найбільшого, прощай!» [4, с.275]

У підсумку зазначимо, що Ю.Липа в оповіданні створив складний цілісний образ Одеси, мінливий як море. Одеса дивувала головного героя твору Ромка Гринєва. Він змінив своє ставлення до неї. Місце ненависті зайняла тривога за подальшу її долю. Він бачив місто у війні і в мирі, адже сам брав участь у цій війні і мирі. Південна красуня Одеса намагалася жити повним життям на роздоріжжі епох попри наближення катастрофи. Вона показала себе з різних боків, була різною, і навіть українською.

Одеська тема у творчості Ю.Липи є надзвичайно цікавою. Її розробка, як вже було зазначено, розпочата на I Липівських читаннях Н.Космаковою, продовжена на III Липівських читаннях І.Дружковою, що звернулася до історичного контексту оповідання «Петька Клинь, нальотчик» [5]. На IV Липівських читаннях вірш «Одеса» проаналізувала О.Шупта-В'язовська [6].

Щодо твору «Гринів», то його дослідження триває, оскільки нерозкритими залишилися два образи Одеси – міста-кохання і міста-смерті. Автором даної статті також підготовлено матеріал про образ Одеси в оповіданні «Моренко». Зовсім неопрацьованим (за відсутністю тексту) залишається оповідання «Галичани над морем». Сподіваємося на продовження розробки одеської тематики на наступних Липівських читаннях.

Крім зрозумілого зацікавлення одеськими науковцями творчістю одесита і зображенням Одеси в його творах,

теоретичне значення дослідження полягає у тому, що формування образу Одеси буде певним внеском у формування загальної картини творчості Ю.Липи, а практичне значення результатів такої роботи – у застосуванні їх у курсах історичного та літературного краєзнавства.

Список використаних джерел

1. Янчук О. Одеський період життя і діяльності Юрія Липи // Творчість Юрія Липи в культурно-історичному контексті ХХ століття. Матеріали всеукраїнської наукової конференції, Одеса, 27-28 квітня 2000. – Одеса: Астропринт, 2000. – С.62-67.
2. Липа Ю. Одеса // Чорноморе. – Данциг (Польща), 1925. – №2; Липа Ю. Петька Клин, нальотчик // Календар часопису «Дніпро». – Львів, 1928.
Липа Ю. Галичани над морем // Літопис «Червоної калини». – Львів, 1936;
Липа Ю. Моренко // Календар часопису «Червона калина». – Львів, 1937; Липа Ю.Гринів // Липа Ю. Нотатник III. – Львів, 1937. – 159с.;
3. Космакова Н. Одеські мотиви в новелі Ю.Липи «Гринів» // Творчість Юрія Липи в культурно-історичному контексті ХХ століття. Матеріали всеукраїнської наукової конференції, Одеса, 27-28 квітня 2000. – Одеса: Астропринт, 2000. – С.74-76.
4. Липа Ю.І. Гринів // Липа Ю.І. Твори: Проза: Нотатник: Новели. – Львів: Каменяр, 2006. – Т.2. – С.218-282.
5. Дружкова І. Погляд Ю.Липи на кримінальний світ Одеси у оповіданні «Петька Клин»: історичний контекст і фантазія автора. // Треті Липівські читання: Зб. Матеріалів Всеукраїнської конференції / упорядник Г.Дольник. – Київ: Друк, 2007. – С.93-98.
6. Шупта-В'язовська О. Цикл «Міста» Юрія Липи // Четверті Липівські читання: Зб. Матеріалів Всеукраїнської конференції / упорядник Г.Дольник. – Київ: Українська видавнича спілка ім. Ю.Липи, 2009. – С.84-87.

The image of Odessa created by J.Lyba in short story «Gryniv» investigate by methods of the description, comparison, the analysis and synthesis in this article. The conclusion was made about integrity and variability of the image of Odessa. It is offered to continue the Odessa's subjects on following conferences.

Key words: an image of the city, parts of an image, integrity of an image.

УДК 821.161.2-31.09

Набітович І.Й.

Університет ім. Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні, Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

АНТИКОЛОЇЯЛЬНА ПАРАДИГМА РОМАНУ Ю. ЛИПИ «КОЗАКИ В МОСКОВІЇ» ТА ЇЇ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано жанрові особливості роману Юрія Липи «Козаки в Московії» (1933) як авантюрно-психологічного роману із окремими жанровими елементами роману готичного. Розглянуто його архітектонічні, структурні параметри та стилістичні особливості. Проаналізовано антиколоніальні аспекти Липиного твору в контексті етнопсихології українців та росіян.

Ключові слова: історичний роман, готичний роман, етнопсихологія.

Народження історичного роману як жанрового різновиду в епоху Романтизму в Європі нерозривно пов'язане з глибокою історичною традицією європейських народів. Історична проза стає джерелом *від-найдення* джерел традиції в минулому, яке безпосереднім чином впливає на сучасність, намаганням побудувати художню модель, яка б розкривала призабуте минуле, показувала б причини теперішніх проблем й вказувала шляхи у майбутнє. Народження історичного художнього нарративу можливе лише в суспільствах, які мають глибоко закорінене минуле, або, принаймні, намагаються його сконструювати. Романтизм в американській літературі не міг, наприклад, створити жанровий різновид історичного роману як у Європі, оскільки американське суспільство не мало такої глибокої історичної ретроспективи, як європейські спільноти. Таємниці минулого, які відкриває історична проза в Європі, реалізуються в американському варіанті в іншій художній перспективі: в народженні детективного нарративу.

В українській літературі історична проза аж до розвалу російської совєтської імперії, в усі періоди свого існування виконувала найчастіше функції конструювання минулого як націєтворчого міту. Не йдеться, звичайно ж, про період совєтської російської окупації, коли дуже часто історична проза виконувала виключно ідеологічну функцію. З іншого боку, в умовах поневолення України, як писав одразу ж після відновлення української незалежності проф. Микола Ільницький, «історична тематика в українській прозі протягом останніх десятиліть перемістилася з периферії в епіцентр літературного процесу. Таке переміщення можна пояснити передусім тим, що навіть в умовах тоталітарного режиму, коли художньому слову всюди і скрізь нав'язувалися «класовий підхід» і «соціальні критерії», навіть у тих умовах на матеріалі історії можна було певною мірою досліджувати ті проблеми, розгляд яких на матеріалі сучасного життя був неможливий. Це передусім утвердження національної свідомості, спадкоємності духових начал, зв'язку поколінь...» [3, с. 3].

Історична проза української еміграції – від міжвоєнного двадцятиліття починаючи (у той період вона невіддільна від галицької історичної прози) й до кінця 80-их років ХХ віку художньо освоювала дві найголовніші